

Tradicionalna ili digitalna ekonomija

Svatek, Izabela

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Tourism and Rural Development in Pozega / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet turizma i ruralnog razvoja u Požegi**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:277:867413>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-22**

Repository / Repozitorij:

[FTRR Repository - Repository of Faculty Tourism and Rural Development Pozega](#)

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET TURIZMA I RURALNOG RAZVOJA U POŽEGI**

IZABELA SVATEK, 0319004187

TRADICIONALNA ILI DIGITALNA EKONOMIJA

ZAVRŠNI RAD

Požega, 2024. godine

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET TURIZMA I RURALNOG RAZVOJA U POŽEGI**

PRIJEDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ RAČUNOVODSTVO

**TRADICIONALNA ILI DIGITALNA
EKONOMIJA**

ZAVRŠNI RAD

IZ KOLEGIJA OSNOVE MIKROEKONOMIJE

MENTOR: doc. dr. sc. Katarina Štavlić

STUDENT: Izabela Svatek

JMBAG studenta: 0319004187

Požega, 2024. godine

SAŽETAK

Predmet rada je proučavanje tradicionalne i digitalne ekonomije, odnosno dvije različite vrste poslovanja ekonomije. U radu su opisani pojmovi o ekonomiji općenito, o njezinoj povijesti, te definicije i karakteristike tradicionalne i digitalne ekonomije. Navedeni su primjeri digitalne ekonomije, a u praktičnom dijelu rada opisan je robot, kao primjer digitalne ekonomije. Nakon praktičnog primjera, pojašnjene su specifičnosti i usporedba tradicionalne i digitalne ekonomije, prilikom čega su analizirane sličnosti i razlike digitalne i tradicionalne ekonomije, kao i dominantnost digitalne u odnosu na tradicionalnu ekonomiju, Ostvarenje cilja rada vidljivo je u zadnjem dijelu razrade gdje su analizirane prednosti i nedostaci digitalne i tradicionalne ekonomije, kao i rizici digitalne ekonomije.

Ključne riječi: Tradicionalna ekonomija, digitalna ekonomija, tehnologija, robot, resursi.

ABSTRACT

The subject of the paper is the study of the traditional and digital economy, that is, two different types of economic operations. The paper describes concepts about the economy in general, about its history, as well as definitions and characteristics of the traditional and digital economy. Examples of the digital economy are given, and in the practical part of the work, a robot is described as an example of the digital economy. After a practical example, the specifics and comparison of the traditional and digital economy were clarified, during which the similarities and differences of the digital and traditional economy were analyzed, as well as the dominance of the digital in relation to the traditional economy. The achievement of the goal of the work is visible in the last part of the elaboration, where the advantages and disadvantages of the digital and traditional economy, as well as the risks of the digital economy.

Keywords: Traditional economy, digital economy, technology, robot, resources.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Područje tematike i predmet rada	1
1.2. Svrha i cilj rada	1
1.3. Struktura rada	1
2. POJAM I RAZVOJ EKONOMIJE, TRADICIONALNE I DIGITALNE EKONOMIJE	2
2.1. Pojam i vrste ekonomije	2
2.2. Povijesni razvoj ekonomije	3
2.3. Tradicionalna ekonomija	7
2.4. Digitalna ekonomija	8
2.4.1. Primjeri digitalne ekonomije	12
2.4.2. Praktični primjer digitalne ekonomije na primjeru robota	12
3. SPECIFIČNOSTI I USPOREDBA TRADICIONALNE I DIGITALNE EKONOMIJE ...	17
3.1. Sličnosti i razlike tradicionalne i digitalne ekonomije	17
3.2. Prednosti i nedostaci tradicionalne i digitalne ekonomije	19
3.2.1. Prednosti i nedostaci tradicionalne ekonomije	19
3.2.2. Prednosti i nedostaci digitalne ekonomije	21
3.2.3. Rizici digitalne ekonomije	21
3.2.4. Prednosti digitalne ekonomije	22
4. ZAKLJUČAK	24
5. LITERATURA	25

1. UVOD

1.1. Područje tematike i predmet rada

Tema rada “Tradicionalna i digitalna ekonomija”, odnosi se na kolegij “Osnove mikroekonomije”. Mikroekonomija je grana ekonomije koja proučava pojedinačne gospodarske subjekte kao što su domaćinstva, poduzeća i tržišta, kao i odnose među njima. Osnovni pojmovi u makroekonomiji su tržište, ponuda i potražnja, oskudnost resursa, efikasnost, granica proizvodnih mogućnosti, isplativi trošak i ekonomska elastičnost, odnosno pojmovi koji su povezani sa temom rada. Pod naslovom “Tradicionalna i digitalna ekonomija”, pokušat će se objasniti dva različita vremenska perioda postojanja ekonomije, odnosno dvije različite vrste poslovanja ekonomije, dakle tradicionalna, odnosno ekonomija materijalnih resursa, te digitalna, odnosno upravljanje resursima intelektualnog kapitala. U radu će se analizirati dva različita načina primjene ekonomije. Pod pojmom tradicionalna ekonomija, ne smatra se da je ona u potpunosti iskorijenjena, odnosno da je postojala samo u prošlosti, već je ona prisutna i u sadašnjem vremenu, samo puno manje, jer ju sve više zamjenjuje digitalna ekonomija. Tradicionalna ekonomija također je i drugačijeg oblika poslovanja od digitalne, o čemu će biti riječ kasnije u radu.

1.2. Svrha i cilj rada

Kroz analizu rada nastojat će se objasniti tematika rada, odnosno sličnosti i razlike digitalne i tradicionalne ekonomije, karakteristike, odnosno argumentirano će se izložiti prednosti i nedostaci objiju, na temelju čega će se moći zaključiti koji oblik ekonomije je učinkovitiji, isplativiji i praktičniji u današnjem poslovanju.

1.3. Struktura rada

Rad se sastoji od 4 cjeline. U uvodnom dijelu su pojašnjeni predmet, cilj i struktura rada. U drugoj i trećoj cjelini su pojašnjene specifičnosti tradicionalne i digitalne ekonomije, a u zaključnim razmatranjima sumirani su rezultati ovog rada.

2. POJAM I RAZVOJ EKONOMIJE, TRADICIONALNE I DIGITALNE EKONOMIJE

2.1. Pojam i vrste ekonomije

„Podrijetlo i izvorno značenje riječi ekonomija, kombinirajući etimološki i semantički pristup i pristupe iz socijalne i religijske povijesti, najtemeljitije je objasnio Kurt Singer. Sažeto se može reći da je grčka riječ *oikonomia* složenica od riječi *oikos*, koja može označivati kuću, kućanstvo, gospodarstvo, obitelj, sveukupnu imovinu, pleme i izvedenice od glagola *nemein* koji znači dijeliti, upravljati” (Puljić, 2001: 1).

Prema današnjim stajalištima, ekonomija je sustav organiziran kako bi se proizvela određena dobra i usluge, koji za cilj ima zadovoljavanje ljudskih potreba. Ekonomiju možemo shvatiti i kao skup mehanizama organiziranih za upotrebu oskudnih sredstava, koji služe za proizvodnju dobara i usluga, koje zadovoljavaju želje i potrebe ljudi koji se nalaze u nekoj zajednici.

Promatrajući definiciju ekonomije, može se uočiti da je bit ekonomije proizvodnja, uz što manju upotrebu oskudnih resursa. Resursi su gotovo uvijek oskudni, odnosno ograničeni i postoji potražnja za njima. Dakle, cilj je proizvesti što više određenih dobara, uz što manju upotrebu resursa koji također koštaju. Ekonomija je šparna, ona se oduvijek usmjerava na proizvodnju dobara uz što manje troškova. Resurs je sredstvo koje se upotrebljava u ekonomiji, a može biti materijalno dobro i nematerijalna imovina, iz čega proizlazi da bi to primjerice bila oprema, tlo, sirovine, pa čak i ljudi. Ako upotrebljavamo što manje opreme, sirovina i slično, mi šparamo novac. Ako se smanji ljudski rad, opet je ušparan novac koji bi netko morao platiti.

Temeljne grane izučavanja ekonomije su mikroekonomija i makroekonomija.

„Mikroekonomija je dio ekonomskih znanosti koji se bavi proučavanjem primarnih gospodarskih subjekata (trgovačka društva, samostalna gospodarstva i radnje, zadruge, kućanstva i pojedinci), njihova pravnoga statusa, organizacijske strukture, funkcija, poslovanja i upravljanja, tržišnoga ponašanja, čimbenika njihove efikasnosti i rasta” (Hrvatska enciklopedija, 2013, url).

„Makroekonomija je dio ekonomskih znanosti koji nastoji oblikovati cjelovitu sliku ukupnoga gospodarstva neke zemlje agregiranjem pojedinih djelovanja gospodarskih aktera i njihovih učinaka u velike funkcionalne agregate radi utvrđivanja veličine i dinamike promjena

te međuovisnosti tih agregata u određivanju stanja i dinamike ukupnoga gospodarstva” (Hrvatska enciklopedija, 2013, url).

Samim time što *makro* znači velik i *mikro* znači mal, može se uočiti temeljna razlika ove dvije ekonomije. Mikroekonomija govori o nečemu određenome, dok makroekonomija govori o cjelini. Mikroekonomija se bavi odlukom jednog potrošača, a makroekonomija se bavi postizanjem zaposlenosti, visoke stope rasta, ekonomske stabilnosti, tehnološkog napretka, bruto domaćih proizvoda neke zemlje i slično. Makroekonomija se bavi proučavanjem cjelokupnog gospodarstva, dok mikroekonomija proučava samo dijelove.

2.2. Povijesni razvoj ekonomije

„Ekonomija se, kao znanstvena disciplina, razvila tek u 18. st., a dotad se izučavala u okviru filozofije, u djelima Platona, Aristotela i ostalih filozofa, te kasnije u okviru merkantilističke i fiziokratske ekonomske škole” (Knežević-Hesky, 2014: 1).

Grčki filozofi su spominjali ekonomiju kao vještinu gospodarenja, upravljanja kućanstvima i posjedima, ali ne kao znanstvenu disciplinu. Za njih, cilj ekonomije nije bio stjecanje bogatstva i smanjenje troškova u proizvodnji. Tek se kasnijih stoljeća, stajališta mijenjaju u nekom drugom smijeru, kakav je i danas prisutan u ekonomiji.

„Merkantilistička škola je prva škola ekonomske misli koja je analizirala kapitalistički način proizvodnje. Merkantilizam je imao svoje zagovornike od 15. do 18. stoljeća u svim zemljama Europe, pa tako i u Hrvatskoj, u Dubrovniku. Predstavnici su bili Benko Kotruljić, Nikola Vito Gučetić, Juraj Križanić i Adalbert Barić” (Knežević-Hesky, 2014: 1).

„Merkantilisti objašnjavaju kako povećati materijalno bogatstvo države te smatraju kako se bogatstvo neke zemlje izražava u novcu, odnosno u plemenitim metalima. Po njima, bogatstvo se može povećati ili iskorištavanjem prirodnih resursa ili vanjskom trgovinom. Da bi se povećalo bogatstvo vanjskom trgovinom, zemlja uvijek mora imati pozitivnu trgovinsku bilancu, što postiže ekspanzijom izvoza i smanjivanjem uvoza” (Knežević-Hesky, 2014: 1).

Tek pojavom merkantilističke škole, polako se počela razvijati ekonomija kao znanost, koja i danas postoji. Trgovinu su smatrali presudnom za postizanjem bogatstva, dakle povećanje izvoza, vodilo bi povećanju bogatstva neke države, kao što je to i danas.

„Fiziokratska ekonomska škola nastaje u Francuskoj, u 18. stoljeću, kao kritika feudalizma i zapostavljanja privrede. Zastupala je tezu o organizaciji društva na temelju prirodnog poretka” (Knežević-Hesky, 2014: 1).

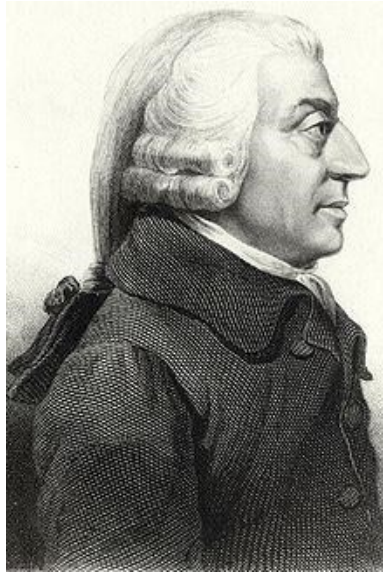
Fiziokratko shvaćanje ekonomije dosta se razlikuje od merkantilističkog shvaćanja. Njihovi zagovornici tvrde da se u procesu razmjene proizvoda i usluga mijenjaju samo oni proizvodi koji imaju jednaku vrijednost, a takav se slučaj jedino događa u poljoprivredi. Oni odbacuju merkantilističku tvrdnju da se višak bogatstva stječe razmjenom. Dakle, oni smatraju kako se bogatstvo ne temelji na novcu, nego na robi. A jedini način na koji se roba dobije kao čisti proizvod je djelovanjem prirode, odnosno jedini izvor bogatstva vide u poljoprivredi.

Početak moderne ekonomije započinje pojavom Adama Smitha i njegovog djela „Bogatstvo naroda”.

„Golem uspjeh „Bogatstva naroda” može se objasniti njegovim velikim ideološkim potencijalom u rušenju staroga feudalnog poretka i poticanju društvene i ekonomske modernizacije. Taj su potencijal prepoznali mnogi liberalni reformatori širom svijeta, ali su ga prepoznali i britanski vladajući krugovi, koji su Bogatstvo naroda od početka 1780.-ih propagirali kao djelo koje pruža univerzalna rješenja za sve ekonomske probleme” (Hrvatska enciklopedija, 2013, url).

Dok su prethodno spomenuti filozofi i znanstvenici pažnju usmjeravali na bogaćenju države, Adam Smith se je osvrnuo na pojedinca u ekonomiji. U „Bogatstvu naroda”, Smith je detaljno objasnio na koji način čovjek može imati najveću korist u ekonomskom poslovanju. On je pošao od pretpostavke da postoji raskid modernog i povijesnog doba. On se zalagao da svaki pojedinac odlučuje što će proizvoditi, na koji način i u kojoj količini, te koje će resurse koristiti u proizvodnji. Dao je čovjeku slobodu izbora. Čovjek bi mogao birati kome će prodati proizvode. Naravno, pojedinac bi tako u procesu proizvodnje koristio ona sredstva koja su povoljnija i proizvodnja bi tekla uz što manje troškova, a s ciljem postizanja što veće koristi za pojedinca. Smith je smatrao kako bi uplitanje države u proces proizvodnje bilo loše i da pojedinac sam treba o tome odlučivati, kako bi mogao svoje ciljeve ostvariti. Ovakvi su se stavovi i ranije iznosili, ali Adam Smith ima posebnu zaslugu jer je to po prvi put izneseno na znanstveni način, nakon čega je mnogim teoretičarima bio uzor. Smithove teorije su bile racionalne i često rado prihvaćene u ekonomiji.

Slika 1- Adam Smith

Izvor: Biography.com, url

„Djelo „Istraživanje prirode i uzroka bogatstva naroda” Adama Smitha, škotskog filozofa etike i ekonomista, objavljeno 1776. godine, detaljno opisuje prednosti, unutarnju povezanost i posljedice ekonomije slobodnog tržišta, koja je utrla put modernom kapitalizmu” (McCreadie, 2012).

Naziv djela „Istraživanje prirode i uzroka bogatstva naroda”, poistovjećuje se sa djelom „Bogatstvo naroda”, čiji naziv se češće upotrebljava zbog skraćenosti. Na slici 1, prikazan je profil Adama Smitha, koji je izvorno nastao u 18. stoljeću.

Nakon stvaranja moderne ekonomije, bilo je još nekoliko filozofa po kojima se pamti povijest ekonomije. Iako su se Smithove teorije iznosile u ekonomiji i bile rado prihvaćene među znanstvenicima, bilo je i znanstvenika koji se nisu složili s njegovim stavovima. Primjerice, Karl Marx suprotstavio se mišljenjima i stavovima Adama Smitha. No, to nije ni malo oslabilo Smithov utjecaj na ostale teoretičare.

„Marksistička ekonomija stvarana je tijekom 18., 19. i 20. stoljeća, a glavna joj je misao bila da se stabilnost ekonomskog sustava može jamčiti samo ako su činitelji proizvodnje u društvenom vlasništvu. Stoga se zalagala za plansko upravljanje ekonomijom pomoću državnog intervencionizma nasuprot tržišnim načelima koja su temelj ekonomskog liberalizma” (Knežević-Hesky, 2014: 2).

Marksistička ekonomija zauzela je stav da država treba odlučivati o tržištu, odnosno o proizvodnji i razmjeni dobara i usluga. Njezini zagovornici se suprotstavljaju liberalizmu, odnosno odlučivanju pojedinca o trgovini. Kritički su nastrojeni prema stavovima Adama Smitha koji se zalagao za vlastiti interes. Marksistička ekonomija predlaže da trgovinom upravlja većina.

„Neoklasična ekonomija svoj razvoj i uspon započinje krajem 19. stoljeća. Neoklasičari smatraju da će vrijednost proizvoda odrediti potražnja za njim, a ne troškovi njegove proizvodnje, te da osjećaj korisnosti opada ako se količina dobra povećava. Za razvoj neoklasične škole posebno je zaslužna skupina austrijskih ekonomista među kojima su najpoznatiji Ludwig Mises, Friedrich von Hayek i Joseph Shehumpeter” (Knežević-Hesky, 2014: 2).

Ona predstavlja reakciju na stajalište klasične ekonomske škole, te kritičku reakciju na marksističko stajalište. Njezini zagovornici smatraju da se proizvod cijeni prema njegovom potraživanju na tržištu. Dakle, nije bitno koliko novca se uložilo u proizvodnju, ako se proizvod ne potražuje na tržištu. Ako se poveća količina neke robe, njezina će vrijednost opasti. Njihovo shvaćanje je jako slično današnjim teorijama ekonomskog poslovanja. Sirovine kojih nema puno, odnosno za kojima je veća potražnja, postaju skuplje. Odmah se može primjetiti da je korisnost tog dobra jako velika. Ako nekih sirovina ima previše, primjerice, previše voća za vrijeme ljetne sezone, voću opada cijena, a i prestaje biti zanimljivo kroz nekoliko dana, dok se preko zime ljudi zažele tog voća i spremni su platiti i puno veću cijenu za njega.

„Kejnzijanska ekonomija nastala je dvadesetih i tridesetih godina, dvadesetog stoljeća. Njezini osnivači su engleski ekonomist John Maynard Keynes i poljski ekonomist Michat Kalecki. Glavni ciljevi njegove politike bili su povećanje proizvodnje, puna zaposlenost i pravednija raspodjela nacionalnog dohotka, što je trebalo osigurati izlaz iz krize i stabilizaciju kapitalističkog sustava” (Knežević-Hesky, 2014: 3).

Keynes je predlagao jedan oblik državne regulacije, kojim bi nastojao smanjiti krizu u državi. Povećanom proizvodnjom država bi izašla iz krize i došlo bi do stabilizacije ekonomske politike. Prema iznesenim stajalištima, čini se da se je vodio zdravim razumom s ciljem postizanja općeg dobra.

Kasnije su se pojavile i novije teorije ekonomije, koje su obuhvaćale različite pristupe.

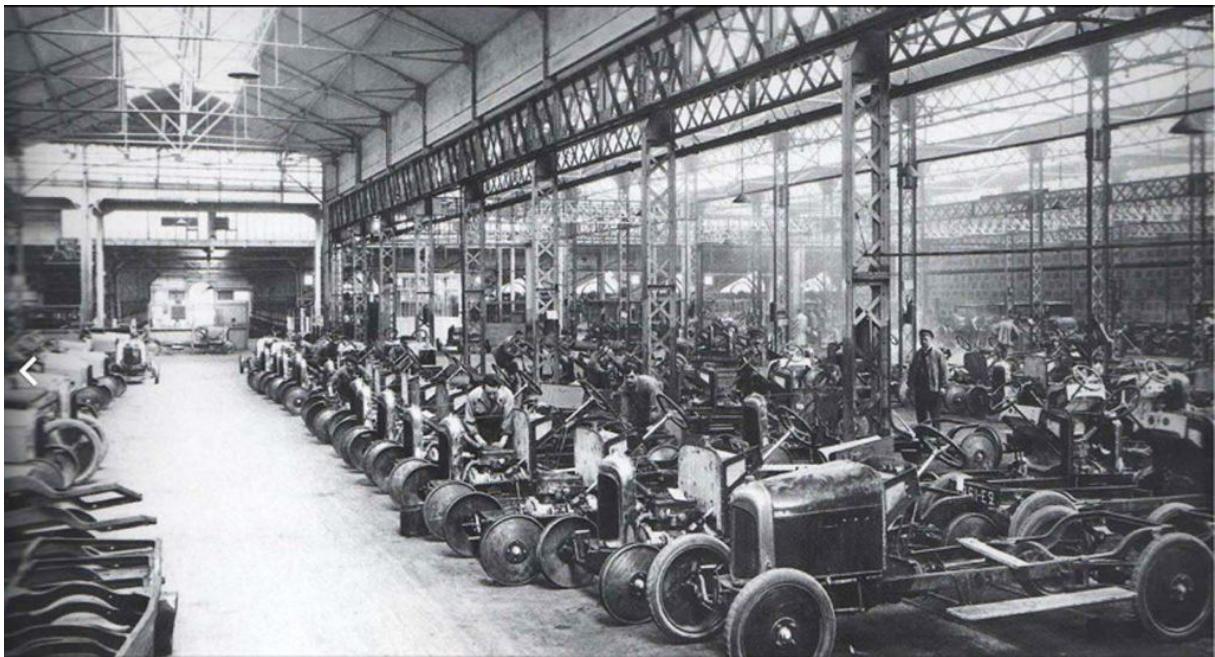
2.3. Tradicionalna ekonomija

„Tradicionalna ekonomija je manje više poznata kao ekonomija stvaranja nove vrijednosti na racionalnom upravljanju raspoloživim materijalnim resursima poput prirodnih sirovina, energije, kapitala...” (Milić, 2021, url).

Predmet proučavanja tradicionalne ekonomije su materijalni resursi. To se odnosi na upotrebu novca i stvari, materijalno bogatstvo države, plemenite metale, proces razmjene dobara, povećanje proizvodnje, masovnu proizvodnju, odnosno veliki značaj je na fizičkim resursima. Tradicionalna ekonomija započela je u prošlosti, ali njezino postojanje je i danas prisutno, samo što ju sve više zamjenjuje novi oblik ekonomije, digitalna ekonomija, čiji veliki značaj ima resurs znanja.

Cijene se resursi opipljivog karaktera kao što je novac, materijal, sirovine i slično. Naglasak je na masovnoj proizvodnji. Ovdje nema virtualnog svijeta. Nezamislivo bi bilo da se roba plaća nekim neopipljivim načinom poslovanja, primjerice, preko interneta.

Slika 2- Proizvodna linija

Izvor: Proauto.ba, url

Na slici 2, nalazi se prikaz masovne proizvodnje prvih automobila u nekadašnjim tvornicama. Nakon proizvodnje kotača, važan izum je bilo vozilo s pogonom. Pojavom

proizvodne linije, započinje prva masovna proizvodnja automobila. Prvi je to bio automobile, marke „Ford”. Njihova proizvodnja na početku 20.stoljeća, bila je toliko masovna, da je proizvedeno više od milijun primjeraka. Puno kućanstava ga je imalo. Na proizvodnoj traci su se proizvodili tako brzo, da bih svakih par sekundi bio gotov novi automobil.

Ima nekoliko glavnih karakteristika tradicionalne ekonomije. Obuhvaća stalne ciljeve, te redovite radne zadatke, koji su organizirani radom punog radnog vremena. Stvara se fizički proizvod, izostaje povezanost sa drugim proizvodima na tržištu, a i tržište je malo. Znanje je slabo cijenjen i manje bitan resurs, a ključni resursi su kapital i ljudske vještine.

2.4. Digitalna ekonomija

„Digitalizacija je, u najširem smislu, prevođenje analognoga signala u digitalni oblik. U užem smislu, to je pretvorba teksta, slike, zvuka, pokretnih slika ili trodimenzijskog oblika nekog objekta u digitalni oblik, u pravilu binaran kod zapisan kao računalna datoteka sa sažimanjem podataka ili bez sažimanja podataka, koji se može obrađivati, pohranjivati ili prenositi računalima i računalnim sustavima” (Hrvatska enciklopedija, 2013, url).

Digitalizacija je bitna za razvoj digitalne ekonomije. Zahvaljujući digitalizaciji, današnja ekonomija poprima jedan novi oblik, puno napredniji i brži od nekadašnjeg. Uz upotrebu tehnologije, dolazi do preoblikovanja poduzeća i kompanija, te one poprimaju jedan novi oblik.

Slika 3- Digitalizacija

Izvor: Calluro.hr, 2024, url

„Hrvatska poduzeća postupno integriraju digitalne tehnologije i digitalne vještine u svoje poslovanje. Navedeno pokazuje i Indeks digitalnog gospodarstva i društva. Prema izvještaju za 2020. godinu, Hrvatska je na 20. mjestu među 28 članica Europske unije. U usporedbi s prosjekom Europske unije, razina digitalne transformacije hrvatskih poduzeća i dalje je niska, 23% poduzeća ima visoku/ vrlo visoku razinu digitalnog intenziteta, dok razina osnovnih digitalnih vještina iznosi samo 53%”(Calluro.hr, 2024, url).

Indeks digitalnog gospodarstva i društva prikazuje razinu konkurentnosti digitalnog poslovanja među zemljama članicama Europske unije. Hrvatska je tek na 20. mjestu, što prikazuje da se Hrvatska još nije dovoljno digitalno razvila, odnosno puno se slabije razvila u odnosu na druge zemlje članice. Nebi bilo loše kada bi se poboljšala digitalna konkurentnost u Hrvatskoj. Pretpostavlja se da će stopa digitalne preobrazbe u Hrvatskoj porasti u narednim godinama.

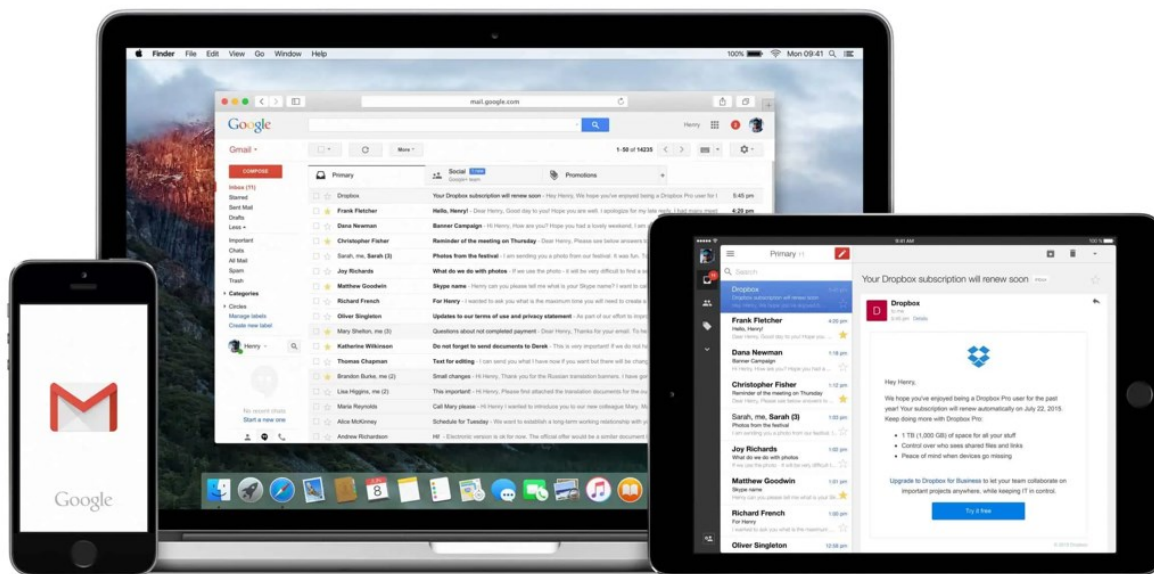
„Za razliku od tradicionalne, digitalna ekonomija se zasniva na upravljanju resursima intelektualnog kapitala koji obuhvaća znanje, digitalnu tehnologiju, telekomunikacijske mreže, internet, intranet i ekstranet, što za većinu zemalja danas predstavlja najveći izazov za investiranje i osiguranje najveće stope privrednog rasta” (Milić, 2021, url).

Kada se govori o digitalnoj ekonomiji, prvenstveno se misli na oblik poslovanja koji koristi računala, mobitele, tablete, “POS” uređaje (uređaj koji služi za plaćanje u elektroničkom smislu, a obavlja se putem kartice) i slično. Djelomično, to je točno, ali njezina definicija ima

jako široko značenje. To podrazumijeva i samu ekonomiju organiziranu na digitalan način, primjerice, prodaja proizvoda preko interneta. Dakle, zadatak jednog djelatnika bi bio stvaranje reklame za taj proizvod, zaprimanje mailova, slaganje narudžbi i tako dalje. Taj djelatnik neće uzeti proizvode, doći na tržnicu, tamo ih izložiti, uživo komunicirati i slično.

Na slici 3, prikazani su razni oblici digitalizacije. „Cloud computing” ili „računarstvo u oblacima” prikazuje mrežnu bazu podataka, kojom ne upravljaju ljudi, ali se njome služe. „Big data” ili velika količina informacija, se odnosi na masovno skladištenje podataka, kojih nastaje puno, a i mogu se spremirati, zahvaljujući novoj tehnologiji. Pojam „Internet of things” ili internet stvari, prikazuje fizičke proizvode u koje su smještene baze podataka, kao što bi to, primjerice, bila kamera, mobitel, zvučnik i slično. Umjetna inteligencija je danas već svima poznat pojam, a radi se o tehnologiji koja oponaša ljudsko djelovanje, služeći se inteligencijom koju su mu napravili ljudi. Umjetna inteligencija djeluje na principu jako inteligentne osobe. Robotika je grana koja se danas u velikoj mjeri koristi, a bavi se isključivo izradom robota. Dronovi su pametne letjelice, a služe u raznim situacijama, kao što primjerice, snimaju područja koja ljudi ne mogu vidjeti. Djelatnici Gorske službe spašavanja mogu koristiti dron, tako što postave kameru na njega, dignu ga u zrak, te dron široko snima područje, te se na taj način pokušavaju pronaći nestale osobe. Broj pronađenih osoba bude velik, jer se dron može podići čak jedan kilometer iznad zemlje, a sa svojom kamerom koja reagira na toplinu, pronalazi ljudsko tijelo. Pomoću „3D” oblika, na osnovi baze podataka, dobiva se fizički proizvod, kao što je kocka, pravokutnik, kugla i slično. „Blockchain” se jednostavno može opisati kao mjesto gdje se nalazi velika količina nekih virtualnih podataka. Danas je primjena digitalizacije raširena, zato ju je nekada teže opisati. Svi navedeni oblici digitalizacije uvelike pomažu ljudima.

Slika 4- Digitalna ekonomija

Aktivirajte sustav Winc

Izvor: Hfd.hr, url

Karakteristike digitalne ekonomije su obrnute od karakteristika tradicionalne ekonomije. Ciljevi su široko postavljeni i promjenjivi, ima više zadataka nego u tradicionalnoj ekonomiji, digitalizacija je od velikog značaja, zadaci su stalni, dobra povezanost sa ostalim tvrkama i kompanijama te razmjena zajedničkih resursu. Nadalje, znanje dobiva na vrijednosti, tržište je prošireno, pažnja je na intelektualnom znanju, informacije i podaci su bitne stavke u poslovanju, koje se razmjenjuju sa kompanijama, pojavljuje se novi oblik poslovanja i mnoge druge karakteristike.

Na slici 4, prikazan je digitalni način poslovanja putem *maila*, preko računala, tableta i mobitela, koji se sve više koristi u kompanijama, školama, na fakultetima i drugdje. Na *mail* se je moguće ulogirati preko bilo kojeg navedenog uređaja, uvijek je dostupan način komunikacije. Prilikom pronalaženja posla, nije uvijek potreban fizički dolazak, često se koriste *mailovi*, a određeni zaposlenici imaju obvezu odgovaranja na njih, neki su čak zaposleni samo da odgovaraju na mailove.

2.4.1. Primjeri digitalne ekonomije

Industrijska revolucija donijela je mnogo promjena u razvoju čovječanstva. Postoji jako puno primjera digitalnog poslovanja, ali spomenut će se samo najosnovniji. Razvoj tehnologije doprinio je promjeni proizvodnje, promjeni pripreme proizvodnje, promjeni obavljanja usluga, te promjeni procesa u društvu i životu svakog čovjeka. Automatizacija, robotizacija, umjetna inteligencija, računala u oblacima, internet stvari, dronovi, samostalna vozila, medicinske stvari i usluge, javne usluge i obrazovanja, mijenjaju svijet i naš život u njemu. Ovo su samo neki od primjera digitalne ekonomije. U nastavku će više biti riječ o robotizaciji, kao glavnom primjeru digitalne ekonomije.

2.4.2. Praktični primjer digitalne ekonomije na primjeru robota

„Robot je automatizirani stroj višestruke namjene, koji može obavljati neke zadaće slično ljudskom djelovanju. Naziv je prvi put uporabio Karel Čapek, za opis čovjekolikoga stroja sposobnoga za rasuđivanje, a konstruiranoga kako bi zamijenio ljudski rad u tvornicama” (Hrvatska enciklopedija, 2013, url).

Roboti kakve danas koristimo, napravljeni su tako da izgledom podsjećaju na čovjeka, te tako jednostavnije zamjenjuju ljudsko djelovanje. Danas se najviše primjenjuju industrijski roboti, kakvi služe, primjerice, tvornici automobila za sastavljanje dijelova vozila, bojanje ili varenje. Roboti su najpotrebniji u okruženjima opasnim i negostoljubivim za čovjeka. Takvi su roboti ronilice, roboti za istraživanje i radove u moru, svemirske letjelice i letjelice za istraživanje planeta, roboti za razminiranje i drugi. Za prijevoz robe u skladištima ili robnim terminalima služe robotizirana nosila, a u zadnje vrijeme razvijaju se i automatska vozila, za promet na cestama, kao što je, primjerice, vozilo sa automatskim mjenjačem, automatskom ručnom kočnicom, senzorima za parkiranje i ostalim pogodnostima. Roboti se sve više upotrebljavaju u kućanstvu, najčešće su to automatske kosilice ili samostalni usisavači prašine. Sve više domaćinstava nastoji osigurati automatstka pomagala za čišćenje kuće kao što je to usisavač. Roboti se koriste i u provođenju operativnih medicinskih zahvata, te u mnogim drugim djelatnostima koje danas postoje. Najviše truda se ulaže u razvoj humanoidnih robota, koji nisu jednostavni za proizvodnju, ali su jednostavni za korištenje.

Ako promatramo industrijske robote u tvornicama, sigurno su najzanimljiviji oni koji se rabe u automobilskoj industriji, jer njihov izgled podsjeća na ljude, čak poprimaju i ponašanje čovjeka. Oni podižu i nose stvari rukama, nogama hodaju, kako bi stvari premjestili na drugo mjesto i slično. Imaju dijelove tijela kao i čovjek. Roboti u tvornicama automobila već godinama igraju najvažniju ulogu, tako što omogućavaju bržu, sigurniju i precizniju proizvodnju, nego što bi to napravio običan čovjek. Od svojih prvih početaka, kada su se roboti koristili za neke obične zadaće, do suvremenih robotskih sustava koji obavljaju složene operacije, roboti su promijenili način proizvodnje automobila. Prije su ljudi sami izrađivali dijelove automobila u industriji. U današnjoj industriji automobila, robot i čovjek rade skupa, stvarajući povezanost koja povećava učinkovitost i kvalitetu proizvodnje. Roboti u tvornicama automobila obavljaju poslove kao što su bojanje, lakiranje, zavarivanje, montaža, kontrola, dok ljudi promatraju njihovo djelovanje, te preuzimaju složenije zadaće, koje roboti sami nebi mogli napraviti ili bi im trebalo dosta vremena. Jedan od najbitnijih čimbenika ove suradnje je sposobnost robota da obavi fizički složeniji zadatak, koji bi čovjeka možda ozlijedio ili jako brzo umorio. Robotski sustavi namjenjeni za varenje, mogu raditi taj posao neprekidno i precizno, dok ljudski radnik promatra proces i brine se o tome da sve ide po planu. Suradnja robota i čovjeka nije ni malo loša zamisao, jer ona rezultira bržom i preciznijom proizvodnjom što je od iznimne važnosti na suvremenom konkurentskom tržištu. Zahvaljujući sensorima koje imaju, roboti su precizniji od ljudi. Oni su sposobni obaviti operaciju sa preciznošću do mikrona, bez čega se proizvodnja automobila ne može ni zamisliti, svaki bi dio trebao biti savršen. Dijelovi automobila koji se izrađuju pomoću robota su karoserije, kotači, motori, mjenjači i slično. Obzirom da imaju napredne senzore, roboti za varenje mogu spojiti dijelove automobila tako da se spojeni dijelovi gotovo ne vide golim okom. Tako vozila postaju i sigurnija. Uspoređivanjem proizvodnje uz pomoć robota i bez njih, jasno se pokazuje koliko su oni poboljšali učinkovitost i ubrzali proizvodnju. Dok nije bilo robota, proizvodnja se temeljila isključivo na ljudskom radu, i bila je sporija. Procesi kao što su bojanje, varenje i sklapanje, bili su podložni ljudskim pogreškama i trajali su dugo. Proces varenja bi trajao nekoliko sekundi, dok bi uz ljudski rad trajao nekoliko sati.

„Poznat kao „Optimus”, robot Tesla je humanoidni robot koji je dizajnirao Tesla. Izvršni direktor tvrtke, Elon Musk, predstavio je koncept 2021., a prvi prototip predstavljen je na „AI Dayu” (dan umjetne inteligencije), 2022. godine. Musk se nada da će se jednog dana robota proizvesti u masovnoj mjeri” (Built in, 2024, url).

Slika 5- Optimus

Izvor: Chinadailyhk.com, url

Slika 5 prikazuje robota, pod nazivom „Optimus”. Robot “Tesla Optimus” je humanoidni robot koji obavlja zadaće u tvornici automobila, marke “Tesla”, te koji može hodati, micati rukama, obavljati poslove pomoću ruku, šaka i prstiju. Tesla ga je usporedio sa automobilima te tvrtke, te rekao kako je tvrtka prešla sa robota sa kotačima na one sa nogama. Zato nije čudno da “Optimus” usvaja tehnologiju kakva je i u “Tesla” vozilima, kao što je umjetna inteligencija, sustav za mapiranje i razumjevanje. On ima sposobnost hodanja, čučanja, sjedenja, pomicanja svih udova u svim smjerovima, postavljanja položaja tijela u raznim pozama, pa čak i stajanja na jednoj nozi. Uz pomoć ruku, može pokupiti i razvrstati predmete koje drži u ruci. On može prepoznati okolinu i locirati dijelove tijela unutar vidnog polja.

S obzirom na to da može razmišljati, “Optimus” ima svoj vlastiti “mozak”, odnosno središnje računalo koje se pokreće pomoću umjetne inteligencije, odnosno čipa koji sadrži neuronsku mrežu. Robot se služi dubinskim učenjem i računalnim vidom kako bi zamjetio stvari u okolini i upravljao njome. On ima i navigaciju kojom upravlja neuronska mreža. U sebi ima i biblioteku prirodnog kretanja. Zapravo, inženjeri su zabilježili ljudsko kretanje, kao što su hvatanje stvari sa police i mapirali te podatke, koji su prilagođeni kretanju u stvarnom svijetu.

Što se tiče vanjske konstrukcije tog robota, isti je dizajniran dijelovima metala i plastike, iako je više plastike, kako bi tijelo bilo što lakše. Robot ima zaslon na prednjoj strani tijela za prenošenje informacija. Teslin robot u svojim prsima ima računalo, pomoću kojeg obavlja neke zadatke kao što su kretanje, a zanimljivo je to što ga pokreće baterija od 2,3 kilovata po satu.

Utjecaj digitalne ekonomije na poslovanje, na primjeru robota "Optimus", ima pozitivne i negativne utjecaje koji će biti spomenuti u nastavku.

Ne može se znati kako će biti u budućnosti, ali jasno je da je do danas izum robota najbolje rješenje za proizvodnju automobila, kako zbog preciznosti, tako i zbog brzine. "Optimus" u današnjem poslovnom okruženju zamjenjuje nekadašnji način rada, te stvara novi oblik poslovanja. Roboti su idealan način za rješavanje nedostatka radnika u Hrvatskoj.

„Od proizvodnih pogona do uslužnog sektora, od medicine do poljoprivrede, roboti postaju saveznici u gotovo svakoj industriji jer mogu povećati učinkovitost, smanjiti troškove i popraviti kvalitetu proizvoda i usluga” (Zupčić, 2024, url).

Ne smije se zaboraviti da određene poslove čovjek ne može riješiti sam, zbog opasnosti od visoke temperature, kemikalija i ostalog okruženja u kojemu bi čovjek bio ugrožen. Nema potrebe izlagati se poslovima opasnim po zdravlje, ako je robot sposoban zamijeniti čovjeka.

„S obzirom na sposobnost „Optimusa” da podigne mrtvo dizanje 68 kg i nosi 20 kg dok hoda brzinom od 8 km na sat, ima smisla koristiti robote u tvorničkim postavkama” (Built in, 2024, url).

Postoji nekoliko primjera loših strana poslovanja s robotima. Nekoliko nezadovoljnih kupaca automobila je iznijelo svoje reklamacije, koje svakako dokazuju da roboti nisu baš uvijek bili najbolji odabir.

„Godine 2021., inženjer u Teslinoj tvornici u Austinu, u Teksasu, održavao je tri robotske ruke, ali nije shvatio da je jedna od njih ostala uključena. Ruka se počela pomicati i prikliještila inženjera, zagrizavši mu pritom leđa i ruku. Drugi je radnik pritisnuo gumb za hitno zaustavljanje kako bi isključio robotsku ruku prije nego što je incident postao ozbiljniji” (Built in, 2024, url).

Kako je objašnjeno, drugi je radnik stisnuo gumb za hitno isključivanje, kako bi zaustavio robotsku ruku, prije nego što bi nastao još veći incident. Ozlijede koje je zadobio prvi radnik nisu male, a najveći problem bi se tek dogodio da nije bilo drugog radnika, koji je pritisnuo gumb za zaustavljanje.

„Jedan vozač je u veljači, 2021.godine, za 54.000 eura kupio „Model 3 Long Range” (LR). Kada je trebao zamijeniti zimske gume u proljeće, primijetio je udubljena na podnožju.

Nakon što je istražio situaciju, vozač je otkrio da više kupaca ima isti problem i saznao da ga je prouzročio robot u tvornici, u kalifornijskom Fremontu. Tvrtka je čak pismeno priznala da je proizvodni proces izmijenjen 26. travnja 2021. godine, da bi se izbjegli takvi nedostaci” (HAK Revija, 2022, url).

Kako je objašnjeno, procjenjuje se da je čak nekoliko tisuća vozila podleglo istom oštećenju karoserije, što je ogroman broj oštećenih vozila. U ovaj slučaj čak je umješan i odvjetnik, koji je pokrenuo internet stranicu “Tesla Anwalt” (odvjetnik za Tesle), kako bi uspješno pomogao kupcima ove marke vozila. Naravno, Teslini stručnjaci su se pokušali ograditi, tako što su rekli da je to samo kozmetički nedostatak, a jedino što su napravili po tom pitanju bilo je nekoliko zabilježenih fotografija oštećenja i to mobitelom. Nakon toga, počeli su tvrditi da ovaj nedostatak nije pokriven jamstvom, što nije bila istina. Osim toga što su vlasniku vozila pokušali uskratiti pravo na garanciju, Teslini stručnjaci su naveli da je jedini mogući popravak zamjena baterije. To bi kupca naravno koštalo previše, čak 15 000 eura. Vlasnik je potom odlučio uzeti odvjetnika, koji je podnio tužbu sudu i zatražio pregled automobila. Kako bi za sve postojao dokaz, sud je dodijelio vještaka *DEKRA-e* (certifikat-dokaz kvalitete i sigurnosti) kako bi provjerio “Model 3”, što je kasnije i učinjeno. Zaključeno je da “Model 3” nikada neće moći proći tehnički pregled. Čak i da nema popravaka, automobili će moći voziti samo do 2024.godine.

3. SPECIFIČNOSTI I USPOREDBA TRADICIONALNE I DIGITALNE EKONOMIJE

3.1. Sličnosti i razlike tradicionalne i digitalne ekonomije

Tradicionalna i digitalna ekonomija imaju sličnosti i razlike. Kao što se u prethodnom poglavlju moglo primjetiti, tradicionalna ekonomija je ekonomija u kojoj je stvaraju nove vrijednosti, upravljanjem raspoloživim materijalnim resursima kao što su to prirodne sirovine, energija, kapital i slično, a digitalna ekonomija je ekonomija koja se bavi intelektualnim znanjem, digitalnom tehnologijom, te telekomunikacijskim vještinama. Iz istoga se može uočiti da se obje vrste ekonomije zasnivaju na upravljanju resursima.

U prethodnim poglavljima već je objašnjeno da je resurs istoznačnica za energiju. Stoga se, primjerice, prirodnim resursom označavaju prirodna bogatstva– voda, zemlja, šume, polja, rude, a pojmom radni resurs, svo stanovništvo koje je sposobno za rad. Obije vrste ekonomije imaju jednak cilj, postizanje dobra pojedinca, kao i općeg dobra.

„Tradicionalnu i digitalnu ekonomiju odlikuje različitost samo nekih od karakteristika, čiji pregled je dan u tabeli” (Milić, 2021, url).

Tablica 1- Karakteristike digitalne i tradicionalne ekonomije

Karakteristika	Tradicionalna ekonomija	Digitalna ekonomija
Ciljevi	Usko postavljeni	Široko postavljeni
Radni angažman	Redovan u punom radnom vremenu	Fleksibilan
Radni zadaci	Uglavno jednokratni	Dodatni projektni zadaci
Glavni resursi	Kapital, ljudi, vrijeme, znanje	Znanje i vrijeme
Pristup poslovnoj informaciji	Relativno ograničen	Relativno slobodan
Poslovna fleksibilnost	Relativno ograničena	Dobra
Veza sa drugim projektima	Ograničena	Intenzivna
Tržište	Uvjetno ograničeno	Neograničeno
Fokus poslovanja	Kapital	Znanje
Posrednici	Značajni	Nema ih
Troškovi	Značajni	Vrlo niski
Nove tehnologije	Uvjetno dostupne	Dostupne
Udaljenost proizvođač-kupac	Značajna	Vrlo mala
Ljudski resursi	Značajni	Relativno mali
Radno vrijeme	Ograničeno	Neograničeno

Izvor: Univerzitetpim.edu.ba, <https://univerzitetpim.edu.ba/pravni-fakultet/digitalna-ili-tradicionalna-ekonomija-prof-dr-mladen-milic/>

Najvažnije sličnosti tradicionalne i digitalne ekonomije definitivno su te, da obje vrste koriste resurse, te za cilj imaju postizanje proizvodnje i dobra. Ali, prema prethodnoj tablici, može se uočiti puno različitih čimbenika po kojima se razlikuju, a to su ciljevi, radni angažman, radni zadaci, glavni resursi, pristup poslovnoj informaciji, poslovna fleksibilnost, veza sa drugim projektima, tržište, fokus poslovanja, posrednici, troškovi, nove tehnologije, udaljenost proizvođač-kupac, ljudski resursi i radno vrijeme.

Može se uočiti da su prethodno navedene karakteristike poslovanja, koje imamo u tablici, u većoj mjeri pozitivne kod digitalne ekonomije, nego što je to slučaj kod tradicionalne ekonomije. Primjerice, tržište je kod tradicionalne ekonomije ograničeno, dok je kod digitalne ekonomije neograničeno. Razvojem tehnologije, informacijskog sustava i proizvodnje, tradicionalno poslovanje odlazi u zaborav. Ljudsko znanje se odražava na proizvodima i uslugama, a zaslužno je i za kupnju i prodaju proizvoda. Znanju sve više i više raste cijena.

„Temelj poslovanja predstavlja stvaranje nove vrijednosti za kupca i takozvana neopipljiva dodana vrijednost (znanje, emocija, informacija, *image*, sigurnost) ima bitnu ulogu kod stvaranja proizvoda i usluga. Brzina kojom se dolazi do krajnjeg kupca je ključna i njihove potrebe i zahtjevi se trebaju zadovoljiti u što kraćem roku” (Radojčin, 2022: 4).

Važno obilježje digitalne ekonomije je elektronička povezanost. Bitno je da se ljudi, zemlje, kompanije i proizvodi mogu elektronički povezati tako što bi se, primjerice, povezali prodavači s kupcima i slično. Potrebno je imati široko tržište. Iako je znanje od ključne važnosti u suvremenom poslovanju, važnu ulogu imaju i informacije, koje nemaju opipljive osobnosti, nemogu se upotrebom potrošiti, a niti imaju financijsku vrijednost.

Digitalna ekonomija je u velikoj mjeri promjenila poslovne procese. Digitalna ekonomija postoji od kada postoji internet, ali je nekada imala različite definicije. Ljudi se nisu odmah usudili na takav način poslovanja. Napretkom digitalnog poslovanja, započela je preobrazba privatnog i javnog sektora, otvorila se mogućnost novih radnih mjesta, te se razvio informacijsko komunikacijski sektor.

„Digitalna transformacija utječe na sve sektore gospodarstva, mijenjajući pritom način poslovanja te poslovnu komunikaciju. Digitalna ekonomija je potpuno novi fenomen na svjetskoj razini, koji je u zadnjih nekoliko godina stekao veliku pažnju, ali i važnost. U sljedećem desetljeću očekuje se da će digitalna ekonomija u potpunosti preoblikovati svjetsko tržište i gospodarstvo” (Trifković, 2022: 3).

Digitalna preobrazba potaknuta je obilnim informacijama i komunikacijom strojeva i ljudi. Također, elementi koji uzrokuju tehnološku transformaciju ovise o ekonomskim, obrazovnim i geografskim obilježjima. Na digitalnu transformaciju mogu utjecati dob, obrazovanje, invalidnost, kultura, jezik i slično.

3.2. Prednosti i nedostaci tradicionalne i digitalne ekonomije

Obije vrste ekonomija imaju svoje prednosti i mane. Niti jedna nije idealno rješenje. Tradicionalna ekonomija obiluje nedostacima, dok kod digitalne ekonomije i ono malo postojećih rizika, predstavlja ozbiljne prijetnje.

3.2.1. Prednosti i nedostaci tradicionalne ekonomije

Ne može se reći da tradicionalna ekonomija obiluje prednostima. Dvije su osnovne prednosti tradicionalne ekonomije. Obzirom da je više ljudi bilo zaposleno, primjerice, u tvornicama, bilo je i više radnih mjesta, nego što je to slučaj kod digitalne ekonomije. Nadalje, nekada za posao nije trebalo puno znanja, zaposliti se je mogao svatko. U digitalnoj ekonomiji,

to je ograničeno, potrebno je poznavati rad sa računalima, tehnologijom, profesionalno poslovno komuniciranje i slično. Na primjer, ne može se poslati *mail* koji nije pravopisno napisan, te u formi u kojoj bi trebao biti. Poslovne kompanije koje bi primile takav *mail*, nebi ga ozbiljno shvatile.

Tradicionalna ekonomija je ekonomija ponude i potražnje, tako da su se nekada poslovi marketinga, pripremanja inputa i outputa, kao i mnoge druge aktivnosti, obavljali drugačije nego danas, sporije i teže. Glavni problem tradicionalne ekonomije upravo je nedostatak informacijske i komunikacijske tehnologije, nedostatak informacija o stanju na tržištu, neposjedovanje dovoljno znanja ljudi, manja inovativnost i kreativnost i težnja da se ne izlazi iz ustaljene tradicionalne rutine poslovanja.

O nedostacima tradicionalnog poslovanja moglo bi se duže pričati. Neki znanstvenici pokušali su opravdati tradicionalnu ekonomiju, tako što su izučavali njezine ciljeve, koji imaju svoja ograničenja i manjkavosti po pitanju općeg dobra.

Miler (2021) smatra kako tradicionalna ekonomija individualno zadovoljstvo i sreću povezuje s kupnjom dobara i usluga, te je upravo zbog toga BDP najčešći pokazatelj uspješnosti ekonomije neke zemlje. Cilj tradicionalne ekonomije temelji se na ostvarivanju željene stope ekonomskog rasta i povećanju razine dohotka stanovnika.

„Postavlja se pitanje vodi li zaista povećanje ekonomskog rasta i razine dohotka, povećanju sreće i blagostanja ili stanovnicima nije najvažnije ekonomsko bogatstvo” (Miler, 2021: 3)?

Ako bi se povećao dohodak potrošača, povećalo bi se i njegovo zadovoljstvo, ali ukoliko bi se dohodak potrošača smanjio, smanjilo bi se i zadovoljstvo. Tradicionalna ekonomija podrazumijeva, da povećanje materijalnog blagostanja vodi povećanju sreće pojedinca. Ipak su stvari malo drugačije, novija istraživanja su dokazala da povećanje dohotka neće voditi proporcionalnom povećanju nečije sreće. Istina je da postoji poveznica između materijalnog bogatstva i sreće, ali samo do određene razine bogatstva, odnosno do određene razine nečijeg dohotka. Osoba koja nema velik dohodak, bit će sretnija povećanjem dohotka, pa čak i onoga koji nije dovoljan za rješavanje svih dugova, nego što bi to bila osoba koja ima puno novca, jer ta osoba neće niti osjetiti da je došlo do promjene. Naravno, čovjek se navikava na veće zadovoljstvo, što mu je urođeno, tako da će težnja pronalasku radosti biti neizostavna. Može se uočiti kako tradicionalna ekonomija pretežno obiluje poteškoćama.

Usporednim prikazom tradicionalne i digitalne ekonomije, može se uočiti da tradicionalna ekonomija ne obiluje prednostima. Tradicionalna ekonomija podrazumjeva da se

svi resursi bacaju nakon korištenja, što ima negativne ekološke, ekonomske i društvene posljedice. Bilo bi idealno kada bi se resursi mogli koristiti više puta. Tradicionalnom poslovanju su od velikog značaja fizički resursi, dok znanje nema nikakvu moć, visoke su barijere ulaska na tržište, pomoć kupcima od strane prodajnog osoblja, nema samoposluživanja kupca, svaki proces poslovanja je dugotrajan, tržište je ograničeno i malo, nema poslovanja na daljinu i mnogi drugi nedostaci o kojima će biti riječ kasnije.

3.2.2. Prednosti i nedostaci digitalne ekonomije

Kao što u svemu postoji pozitivna i negativna strana, tako je slučaj i kod digitalne ekonomije. Manji je broj rizika poslovanja, ali ih svakako nebi bilo poželjno smetnuti s uma. Digitalna ekonomija, kao što se i do sada moglo uočiti, obiluje prednostima današnjeg poslovanja.

3.2.3. Rizici digitalne ekonomije

Trifković (2022) smatra da „digitalne tehnologije, kao akcelerator rasta, mogu biti destruktivne, što ima dalekosežan utjecaj na produktivnost, zapošljavanje i dobrobit. Dok nove tehnologije omogućuju poduzećima, zaposlenicima i građanima da se uključe u gospodarske aktivnosti, te iste tehnologije mogu nadmašiti radnike kojima su dodijeljeni specifični zadaci i mogu dodatno povećati postojeći nedostatak u pristupu digitalnim tehnologijama i njihovoj uporabi, što će sa svoje strane pridonijeti daljnjem porastu nejednakosti“.

Prepoznavanje rizika digitalnog poslovanja je jako bitno. Otkrivanje prijetnji može sačuvati novac koji bi se uzalud potrošio. Povećanjem međunarodne konkurencije u privlačenju talentiranog i visokoobrazovnog osoblja, međunarodni standardi postaju sve važniji, što znači da se može izdvojiti nekoliko zemalja koje će zauzeti vodeći položaj u istraživanju i razvoju. Navedeni uvijeti podrazumijevaju da se može pojaviti nova skupina prijetnji u tijeku transformacije digitalne ekonomije, tako da, identificiranje mogućih rizika, jedno je od najvažnijih zadataka u osiguranju ekonomske sigurnosti poslovanja.

Jedan od rizika digitalnog poslovanja svakako je nepovezanost brzine tehničkih promjena i evolucije mentaliteta djelatnika, odnosno menadžera. Za obavljanje digitalnih poslova, potrebno je suvremeno znanje, a menadžeri su često tradicionalnog razmišljanja i usmjereni su na brige oko sila koje su prepreke današnjem poslovanju. Jedan od najopasnijih rizika ove vrste poslovanja je rastuća razina kriminala, iz čega se javlja potreba za osiguranjem

veće razine sigurnosti digitalnog poslovanja. Kriminal je ozbiljna prijetnja danas i troše se veliki iznosi novca kako bi se nadoknadila šteta nastala kriminalom. Kao što je već spomenuto, digitalno poslovanje je povezano sa otpuštanjem zaposlenika i ukidanjem radnih mjesta. Prednost zapošljavanja imaju intelektualno napredniji, odnosno visoko obrazovani ljudi. Potrebno je sve manje radnih mjesta, puno ljudi ostaje bez posla, završavaju na burzi rada, gdje dugo vremena čekaju priliku za novim zapošljavanjem. Gubitak poslova, nezaposlenost, socijalni problem i pojava lijenih radnika posljedica su napretka tehnologije. Kod rizika, važno je spomenuti održavanje prekvalifikacije, naprednog školovanja i stjecanje novih znanja. Potrebno je razviti neke nove obrazovne programe, što podrazumijeva ispitivanje obrazovnih programa i u drugim zemljama. Zahtjevi za obuku nastavnika biti će promijenjeni. Pri provođenju načela cjeloživotnog obrazovanja radit će se na poboljšavanju plana i programa na fakultetima i poticati će se mlade na upisivanje fakulteta.

3.2.4. Prednosti digitalne ekonomije

Promatrajući karakteristike ove dvije vrste ekonomija, može se uočiti da je digitalna ekonomija ispred tradicionalne, kako u teoriji, tako i u praksi. Digitalna ekonomija ulazi u sve oblasti društvenog i poslovnog okruženja.

„Digitalna ekonomija otvara nove vidike i pruža neslućene mogućnosti za poslovanje, uz povećanje prometa i ostvarivanje profita, širenjem novih mogućnosti prodaje, uz niže troškove poslovanja. Dodamo li tome da nije potrebno angažirati značajna sredstva, automatizaciju poslovanja, agresivniju, a jeftiniju marketing kampanju putem interneta, segmentaciju tržišta i targetiranje potrošača, viši nivo pružene usluge i dostupnost bilo kojem umreženom potrošaču širom svijeta uz njegovu lojalnost i zadovoljstvo, onda nam je potpuno jasna njena prednost u odnosu na tradicionalnu ekonomiju” (Milić, 2021, url).

Obzirom na dominaciju prednosti digitalnog poslovanja, broj korisnika interneta raste, za čak nekoliko stotina milijuna, svake godine. Isto dovodi do ekspanzije na globalnim tržištima. Osim toga, digitalna ekonomija se suočava i sa mnogim drugim problemima, kao što su osiguravanje zaštite osobnih podataka, malo visokokvalificirane radne snage koja se bavi elektroničkim poslovanjem, relativna ograničenja visokokvalitetnog signala i interneta širom svijeta. Pretpostavlja se, da će u skoroj budućnosti, svijet biti u potpunosti izložen digitalnoj ekonomiji, a ljudi će to smatrati normalnim i prihvatit će te izazove. I danas je ona velikim dijelom prisutna svugdje, gdje god dođemo, bilo to škola, fakultet, zabava, društvo radno mjesto, bolnica, banka, pošta, trgovina i slično. Bilo gdje se nalazili, što god potražili,

nemožemo ju više izbjeći, ona svakodnevno sve više povećava vodeći položaj u našim životima i tako neizbježno postajemo njezini ovisnici.

Prednosti uvođenja digitalne komunikacije i poslovanja, u najvećoj mjeri ovise o informacijsko-komunikacijskom sektoru, koji danas sve više uvodi novu tehnologiju u svaki dio čovjekovog života. Informacijsko-komunikacijski sektor neprekidno radi na pronalaženju rješenja koja će doprinijeti prednostima društvenog i ekonomskog života. To se najviše očituje u tvornicama ili bilo kojoj drugoj podjeli rada, jer je upravo industrijska digitalizacija predmet proučavanja u ekonomiji. Njezini potrošači tako bi imali određene pogodnosti, te brži i učinkovitiji život. Ekspanziju digitalne ekonomije nije potrebno dovoditi u pitanje, a primjer „Covid-19-a”, nikako se ne smije zaboraviti. Razvoj ekonomije za vrijeme vladanja korona virusa bio je osuđen na potpuni prelazak na digitalnu ekonomiju. Treba imati na umu to da tada nije bilo digitalnog načina prijenosa informacija, sva ekonomija bi doživjela svoj kraj, a o posljedicama toga bolje je niti ne razmišljati.

4. ZAKLJUČAK

Tradicionalna ekonomija je poznata kao ekonomija stvaranja nove vrijednosti materijalnim resursima, dok se digitalna ekonomija zalaže za stvaranje vrijednosti korištenjem inteligencije i znanja. Objema vrstama poslovanja je zajedničko to što upotrebljavaju resurse da bi proizvele neka dobra i usluge. Dakle, cilj je proizvesti što više dobara uz što manju upotrebu oskudnih resursa.

Ako se osvrnemo na karakteristike, razlike, prednosti i nedostatke tradicionalne i digitalne ekonomije, o kojima se pisalo u radu, može se primjetiti da je manje prednosti tradicionalne ekonomije u odnosu na digitalnu ekonomiju. Recimo da se može zaključiti da je jedna od prednosti ta da za tradicionalnu ekonomiju nije potrebno veliko znanje tako da se veći broj ljudi može zaposliti. Nadalje, ako govorimo o prednostima tradicionalne ekonomije, više je radnih mjesta, dok su kod digitalne ekonomije potrebni visoko obrazovani ljudi, te se broj radnih mjesta uvelike smanjuje.

Velik broj prednosti digitalne ekonomije, kojih nema u tradicionalnoj ekonomiji, može se uočiti u radu; Široko postavljeni ciljevi, fleksibilan radni angažman koji je u tradicionalnoj ekonomiji strogo određen radnim vremenom, dodatni radni zadaci, relativno slobodan pristup poslovnoj informaciji, dobra poslovna fleksibilnost, intenzivna povezanost s drugim projektima, neograničeno tržište koje je u tradicionalnoj ekonomiji ograničeno, nema posrednika, troškovi veoma niski, dok su u tradicionalnoj ekonomiji visoki, dostupne nove tehnologije, mala udaljenost između proizvođača i kupca, dok je u tradicionalnoj ekonomiji velika, relativno mali ljudski resursi, koji su u tradicionalnoj ekonomiji ogromni, neograničeno radno vrijeme i slično. Može se uočiti dominacija prednosti digitalnog poslovanja.

Na primjeru praktičnog rada također se uočavaju prednosti tehnološkog poslovanja. Glavna razlika između digitalne i tradicionalne ekonomije je ta što su kod tradicionalne ekonomije glavni resursi kapital, ljudi, vrijeme i znanje, a kod digitalne su to samo znanje i vrijeme. Ako razmatramo dali je učinkovitije imati resurs materije ili znanja, može se zaključiti da se uz pomoć znanja, odnosno umjetne inteligencije, može proizvesti puno više materijalnog dobra, nego inače, jer umjetna inteligencija koja se rabi u tehnologiji, masovno zamjenjuje radnu snagu. Dakle, ako je cilj ekonomije proizvodnja dobara uz što manju i efikasniju upotrebu oskudnih resursa, može se zaključiti da je digitalna ekonomija puno učinkovitija, isplativija i praktičnija.

5. LITERATURA

Knjige

1. Knežević-Hesky, A. (2014) *Politika i gospodarstvo: Razvoj ekonomske misli*. Zagreb: Alfa.
2. McCreddie, K. (2012) *Bogatstvo naroda Adama Smitha: Moderna interpretacija ekonomskog klasika*. Zagreb: Profil.

Znanstveni radovi

1. Puljić, A. (2001) *Pojam ekonomije kroz stoljeća*. Znanstveni rad. Zagreb.
2. Radojčin, I. (2022) *Perspektive razvoja menadžmenta u kontekstu digitalne ekonomije*. Završni rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
3. Miler, L. (2021) *Ekonomija sreće: Teorijski i empirijski aspekti s naglaskom na Republiku Hrvatsku*. Završni rad. Osijek: Sveučilište Josipa Juraja Strossmayera u Osijeku.
4. Trifković, E. (2022) *Digitalno desetljeće: Razvoj, utjecaj i ciljevi digitalne ekonomije*. Diplomski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru.

Internet izvor, e-knjige

1. Digitalizacija. (2013) *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/digitalizacija> [pristup: 29.7.2024.]
2. Makroekonomija. (2013) *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <https://enciklopedija.hr/clanak/makroekonomija> [pristup: 29.07.2024.]
3. Mikroekonomija. (2013) *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/mikroekonomija> [prstup: 31.08.2024.]

4. Robot. (2013) *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <https://enciklopedija.hr/clanak/robot> [pristup: 29.7.2024.]
5. Smith, Adam. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <https://enciklopedija.hr/clanak/smith-adam> [pristup: 29.7.2024.]

Članci na mrežnoj stranici

1. Built in. URL: <https://builtin.com/robotics/tesla-robot> [pristup: 30.07.2024.]
2. Calluro. URL: <https://www.calluro.hr/sto-je-digitalna-transformacija-poslovanja-i-kako-ju-financirati-kroz-eu-fondove.aspx> [pristup: 29.7.2024.]
3. HAK revija, R.I., (2022), *Robot je kriv za sve? Teslin Model 3 kupcu je isporučen s oštećenjima, a pogođene bi mogle biti tisuće vozila!: Vozač sada želi novi Model 3, i to onaj koji je proizveden u Kini*. HAK, Revija. URL: <https://revijahak.hr/2022/06/08/robot-je-kriv-za-sve-teslin-model-3-kupcu-je-isporecen-s-ostecenjima-a-pogodene-bi-mogle-bit-tisuce-vozila/> [pristup: 01.08.2024.]
4. Zupčić, K. (2024) *Šampionski proizvod, osnivač poznate hrvatske tvrtke koja proizvodi vrhunske čvarke: 'Pogledajte što rade moji roboti Dragec, Božo i Štef!'*. Jutarnji list. URL: <https://novac.jutarnji.hr/novac/platforma/osnivač-poznate-hrvatske-tvrtke-koja-proizvodi-vrhunske-cvarke-pogledajte-sto-rade-moji-roboti-dragec-bozo-i-stef-15485473> [pristup: 30.07.2024.]

Članci dostupni preko blogova

1. Milić, M. (2021) *Digitalna ili tradicionalna ekonomija prof. Mladen Milić*, Univerzitet Pim Blog, (blog post: 01. veljače). URL: <https://univerzitetpim.edu.ba/pravni-fakultet/digitalna-ili-tradicionalna-ekonomija-prof-dr-mladen-milic/> [pristup: 28.7.2024.]

Popis slika

Slika 1- Adam Smith.....	5
Slika 2- Proizvodna linija.....	7
Slika 3- Digitalizacija.....	9
Slika 4- Digitalna ekonomija.....	11
Slika 5- Optimus.....	14

Popis tablica

Tabela 1- Karakteristike digitalne i tradicionalne ekonomije	18
--	----

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Ja, **Izabela Svatek**, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor završnog/diplomskog rada pod naslovom: **Tradicionalna ili digitalna ekonomija**, te da u navedenom radu nisu na nedozvoljen način korišteni dijelovi tuđih radova.

U Požegi, 11.09.2024.

Potpis studenta

Izabela Svatek